

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institutioes Morales

In Quibus Vnivers[ae] Quaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1612

1 Quomodo restitutio definiatur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14014

INSTITVTIONVM
MORALIVM
PARTIS TERTIÆ
LIBER QVARTVS.
Qui est de Restitutione.
IN SEPTIMVM PRÆCEPTVM
DECALOGI.

NON FVRTVM FACIES, Exod. 20.

AD Septimum Præceptum distinctè explicandum, trium rerum potissime declaratio pertinet, Primo, Iustitiæ, & Iuris, Dominiq; item rerum, quo pacto id acquiratur, conseruetur, amittatur. Secundo, Restitutionis, tum in genere, tum in specie, hoc est, de Delictis, & quasi delictis, ex quibus oritur obligatio restitutionis. Tertio, de Contractibus, & quasi contractibus, in quibus Iustitia commutativa versatur. Quoniam autem de Iustitia commutativa ad initium quinti Præcepti, Libro Primo huius Tertie partis superseruit de aliis exactè disputemus. Hoc igitur Libro agetur de Restitutione in genere, in sequenti de Restitutione in specie, quæ oritur ex delictis.

DE RESTITVTIONE autem tractant Theologi in 4. distinct. 15. Gabriel quest. 2. Almainus, & Maior quest. 2. & sequentibus. Adrianus in Quarto per aliquot quaestiones. S. Thomas 2. 2. quest. 62. Medina per aliquot quaestiones de Rebus restituendis. Sorus lib. 4. de Iustitia quest. 6. & 7. S. Antoninus part. 2. tit. 2. cap. 1. vsque ad 8. Canonici Iuris interpretes in cap. Peccatum, de Regu. Iuris in Sexto, & cap. Si res. 18. quest. 6. Couarruias in Repetitionibus super Regul. PECCATVM, de Regul. Iuris in Sexto. Nauarrus in Manuali, cap. 17. num. 6. & sequentibus.

Quæcunque de Restitutione generatim dicuntur, ad decem Capita potissimum reduci queunt. Primum est, Quid sit Restitutio. Secundum, Quis restituere debeat.

Tertium, Quid sit restituendum. Quartum, Quantum. Quintum, Cui. Sextum, Vbi. Septimum, Quando. Octauum, Quibus modis. Nonum, Quo ordine. Decimum, Quib. de causis possit quis excusari ab obligatione restituendi.

Quo modo Restitutio definiatur.

CAPVT I.

RIMO quaeritur. Quot modis restituendi verbum accipiat in Iure? Respondeo, multis modis accipi. In primis restituere is intelligitur, qui simul rem, & causam actori reddit, quam is habiturus esset, si statim iudicij accepti tempore res ei reddita fuisset, id est, vti capionis causam, & quodcumque aliud, quod habiturus esset actor, si controuersia ei facta non fuisset. *l. Restituere autem, & l. Restituere videtur. ff. de verborum significat. & l. Præterea. ff. de Rei vindic.*

Restituit ergo non solum, qui corpus, sed & qui omnem rem, conditionemque reddita causa, præstat. Et hæc tota Restitutionis Iuris interpretatio est. *l. vltim. §. vltim. ff. de verb. significat.* vnde in *l. Plus est. de verb. significat.* habetur: [Plus est in restitutione, quam in exhibitione, cum ad exhibitionem præsentiam corporis præbere sufficiat; ad restitutionem verò possessorem facere, & causam omnem præstare oporteat.] Proinde hæc verba in stipulationibus, eam recte restitui, fructus continent. *l. Hæc verba. ff. de verbor. signif.* & qui rem restitui iubet, eam de fructibus condemnationem facere debet. *l. Ex diuerso. §. vbi autem. ff. de rei vindicat.* & cum verbum (Restitui) in lege positum est, tamen non specialiter de fructibus additum sit, fructus tamen sunt restituendi. *l. In condemnation. ff. de reg. Iuris.*

Ex quo dicit Paulus, in Paulianam actionem fructus venire, propterea, quod verbum (Restitui) quo Prætor in eam rem vltus est, plenam habet significationem, vt etiam fructus restituantur. *l. videamus. §. in Fabiana. ff. de Vfuris. & l. i. ff. Quis in fraudem creditorum.* Inde etiam cum Prætor iubet vti opus factum restituatur, damnum datum actori consequi debet, cum verbo restitutionis, omnis utilitas actoris contineatur. *l. Cum prætor. de verborum significatione.* Simili modo cum deiectum ab usufructu in eadem causam Prætor restitui iubet, sic interpretatur, in qua fururus esset, si deiectus non esset, vt si tempore interim finitus usufructus fuerit, nihilominus cogatur restituere. *l. Si plures. vers. Deiectum. ff. de Vi, & vi armata,* aut si postquã deiectus est, capite minutus, vel mortuus fuerit,

præte-

præterita causa, præteritumque damnum sarciantur. *l. 3. §. ultim ff. De vi, & vi armata.* In interdicto, ne quis in loco publico, quo Prætor iubet, quod in loco publico factum erit, restitui, Restituere est in pristinum statum reducere: quod sit, siue quis tollat id quod factum est, siue reponat quod sublatum est. *l. 2. §. Prætor ait. C. l. restitutus. §. 1. Ne quid in loco publico.* Præterea, restituere in integrum, est in priorem statum reponere lapsos, captos, fraudatosque, vel per absentiam, vel per metum, aut dolum, vel caliditatem, vel per status mutationem, vel etiam iustum errorem: *l. 1. ff. De in integrum restitutione.*

Restitui etiam dicuntur, qui in bona, dignitates, officia, siue ordinem, & civitatem restituntur, veluti deportati, aut alias de mnati. *Babrie. in Codice. C. Digestis, De sententiam passis, & restitutis.*

Restitui in integrum causæ dicuntur, de quibus ex integro cognoscitur. *l. Non intelligi, §. Si quis, versic. Diuus. C. l. Si situs. ff. De iure fisci. C. l. Diuus Adrianus, C. l. Imperatores. ff. De re iudic.*

Restituere tutelam, curationemque, est reddere tutelam, & curationis gestam, siue administratam rationes, *l. Si mulier. de minoribus.*

Restituere natalibus, erat libertos beneficio Principis ingenuitatis ius, ac dignitatem adipisci. Natalia enim sunt ius libertatis, quod natura in principio generi humano æqualiter tribuit, ne alter alterius imperio pareret. *l. 2. ff. De natalibus restituen.*

Denique restitutio nihil aliud est, quam repositio in pristinum statum, ut unusquisque Ius suum recipiat, ita ut si in vendendo fundo restitutionem fieri iusserit Prætor, emptor fundum cum fructibus reddat, & pretium recipiat, *l. quod si minor. ff. de Minoribus. viginti quinque annorum.*

Restitutio Principis duplex est, generalis, & specialis. Specialis, cum in infinitum concepta est sic, in integrum restituo, plenissima, & latissima est, hoc est, iura omnia complectitur. *l. 1. C. l. ultim. C. de sententiam passis, C. l. 1. ff. eodem titu.* & ideo patriam potestatem, ius agnationis, aliaque generis eiusdem restituit. Cum autem restitutio finita est, id est, iura quædam nominatim continet, ultra non valet. *l. 2. l. in insulam. C. de sententiam passis. C. l. 2. ff. eod. titu.* Generalis verò restitutio dicitur, quæ veniam donat, & redditum in patriam indulget. Itaque neque bona confiscata restituit. *l. 4. C. de Bonis damnato: neque vias actiones, siue pro illo, siue contra illum conceptæ sint. l. 4. C. l. 3. C. de senten passis.*

Secundò quæritur, In quo differant hæc verba, Reddere, Restituere, Soluere, Satisfacere, Redhibere, quibus verbis Leges, & Iura interdum vtuntur? Reddere est, ut dicit Seneca *lib. de Beneficentia sexto*, Rem pro re dare, ut cum dicimus: Beneficium illi reddidi, non enim dicimus, nos illud idem, quod acceperamus, reddidisse, sed aliud pro illo dedisse. Hoc est enim rem pro re dare. Quidni? eum omnis solutio non idem reddat, sed tantumdem: nam & pecuniam dicimus reddidisse, quâvis numerauerimus pro argento aureos: quamvis non interuenerint nummi, sed delegatione, & verbis perfecta solutio sit. Item *Libro 7.* Reddere est id quod debeas volenti dare. Reddendi verbum, ait Celsus, quanquam significatum habet retrodandi, recipit tamen, & per se dandi significationem. *l. 94. ff. De verbo signific. l. 2. ff. de leg. 2.* & ideo si quis alicui pecuniam reddi iusserit, & si debitam non appareat, ex commisso tamen ea rectè petetur. *l. 9. ff. De legat. 3.* Vnde reddere, & restituere differunt, quod reddere est rem acceptam, vel fidei commisso, vel iussu alterius debitam tradere. Restituere verò propriè est rem ablatam potius, quam acceptam soluere. Sed late loquendo, etiam accepta restitui dicuntur.

Redhibere, est facere, ut rursus venditor habeat, quod vitio corruptum vendiderat. Vnde redhibitio, est venditionis resolutio. *l. 11. §. Redhibitionem. ff. De actionibus.*

empti. Redhibitoria actio, & adilita est, quæ datur, ut venditor quod vendidit, recipiat propter vitium eius, & morbum. *l. 1. Et toto titulo. ff. de Redhibito. actio- ne.*

Soluere dicimus eum, inquit Vlpianus, qui fecit, quod facere promisit. *l. 176. ff. de Verb. signific. Soluere iisdem est, pecuniam acceptam ab aliquo, eisdem numerare. Item is soluit, qui rei emptæ pretium, vel rei conductæ mercedem tradit.*

Satisfacere dicitur ei, cuius desiderium implemus, restitit Vlpiano *l. 1. ff. Qui satisfacere coguntur.* Item Satisfacere est, tantum facere, quantum satis sit iurato ad vindictam, iniuria, vel damno affecto, ad compensationem, vel bene de nobis merito ad beneficium acceptum remunerandum.

Tertio quæritur, An restituere, solum sit Iustitiæ actus, an aliquando alterius etiam virtutis? Ex S. Thoma *2. 2. qu. 62. art. 1.* patet, Restituere esse solummodo iustitiæ actum: quod enim datur, eum debitum non sit, dicitur dari, non restitui. At verò quia restituere secundum etymologiam verbi, est rem, vel personam in statum, dignitatem, vel officium reponere, à quo deiecta fuerat, verumtamen, late sumpto vocabulo Restituere id etiam dicimus, quod gratis facimus. Sic Princeps restituere dicitur aliquem in integrum, iterum in eundem statum, & dignitatem, quamuis gratis id non ex officio faciat. Dicimus quoque nos aliquem in pristinum amicitiam restituere.

Quarto quæritur, An restituere sit tantummodo id, quod est iniuste ablatum, reddere domino suo? S. Thomas *2. 2. qu. 2. art. 2.* dicit, restitutionem importare redditionem illius rei, quæ iniuste ablata est. Caietanus *ibi.* ait, corruptos esse Codices, tum quia S. Thomas in *art. 1.* dixerat, Restitutionem esse actum Iustitiæ, commutatiuæ, quando scilicet res vnus ab alio habetur, vel per voluntatem eius, sicut & in mutuo, vel deposito, vel contra voluntatem eius, sicut in rapina, vel furto; tum etiam, quia reuera restituere dicitur, qui depositum, petenti domino reddidit, vel rem conductam finita locatione, vel mutuum, vel commodatum tempore constituto.

Dicendum est, S. Thomam propriè locutum esse, eum dixit, restituere esse, reddere iniuste ablatum, quia reuera restituere propriè, & strictè sumitur, cum verbo Reddendi, quia reddi dicuntur tum accepta, tum ablata, restitui verò ablata. Nihilominus tamen restituere sæpe sumitur, prout est idem quod reddere. Et proinde restituere dicitur, & accepta, & ablata. Immo restituere aliquando idem est, quod soluere. Emptor enim, vel conductor, qui sit in mora soluendi, & postea soluit pretium, vel mercedem, dicitur restituere.

Quinto quæritur, An restituere sit solum Iustitiæ commutatiuæ actus, an verò etiam aliquando distributiua? Respondeo, cum S. Thoma *2. 2. quæst. 62. art. 1. ad 2.* Restitutionem esse solum commutatiuæ iustitiæ actum. Idem docet Adrianus in *4. quæst. 1. de R. Situatione*, Almainus in *4. distin. 15. quæst. 2. art. 4.* Nauarrus in *Manuali cap. 17. num. 6.* Obijcies, cum in bello præda, & spolia, ex hostibus capta diuiduntur in milites, si dux, rei, ibi sumat, vel det plus, aut minus quam debet vni militi, cogitur restituere ex suo: ergo etiam cum Iustitiæ distributiua vultur, est restituendum, quod plus æquo, ac iure, sibi datum est. Cum nempe Index punit delicta, vel beneficia præmissis afficit, si in his quempiam defraudet, debet restituere, & resarcire damnus. Accedit quod si quis in electione, prætermisso digniori, eligit minus dignum, restituere digniori debet; & tamen solum violat Iustitiæ distributiua. Adde, quod cum Respublica, vel Princeps tributa cuius imponit, si Iustitiæ distributiua rationem non teneat, resicere damna compellitur. Is idem, qui cum plures habeat creditores, ita ut singulis satisfacere plenè non possit, si Iustitiæ ordinem non seruet, ita ut iquo plus debet vni, plus ei reddat, restituere iure cogitur. Respondeo, cum S. Thoma *2. 2. qu. 62. art. 1. ad 3.* Restitutionem aliquando fieri debere, eò quod

quod violata fuerit distributiva iustitia, sed non præcisè ex violatione iustitiæ distributivæ, sed quia vna cum iustitiæ distributivæ violata fuerit etiam commutativa. Verbi gratia, Titio militi Imperator belli ex præda, & spoliis erat quatuor daturus, & non dedit nisi duo, debet restituere ex suo alia duo, quia iustitiæ commutativam in distribuendis spoliis violavit: nam Titio, habitâ ratione meritorum, & laborum quatuor debebantur. Simili modo, quando Respublica, vel Princeps plus oneris, & laboris vni cui, quam alteri imponit, non solum contra iustitiæ distributivam facit, sed etiam contra commutativam, eod quod plus exigit ab vno, quam deberet. Item ij, qui in electionibus digniori posthabito, minus dignum eligunt, iuxta aliquorum sententiam restituere digniori coguntur: non eo præcisè, quod iustitiæ violant distributivam, sed quia faciunt contra commutativam; quia digniorem præferre deberent: de qua sententia inferius erit dicendum.

Sexto quaeritur, Quid propriè sit restituere? S. Thomas 2. 2. quæst. 62. art. 2. Restituere, inquit, est, aliquem in possessionem, vel dominium rei suæ iterum statuere. Nominè domini intelligitur ius & facultas, quâ quis potest aliquid statuere de re, quam possidet. Item facultas, quâ quis potest vti, vel frui, vel retinere, vel custodire rem, quam habet. Unde hoc loco vocat S. Thomas dominum, non solum eum, qui verè dominus rei est, sed etiam eum, qui licite rem alienius habet, ac possidet; hoc est, qui voluntate domini rem habet apud se. Huiusmodi sunt Depositarus, Commodatarius, Conductor, Colonus, Inquilinus, & qui precario rem habet, & creditor, cui à debitore pignus est datum. Quare positi ratione intelligitur Fructuarius, Vltimus, Emphyteoticarius, Feudatarius, Superficiarius; quia horum quilibet quamvis rei proprietatem non habet, habet tamen ius in re a dominio separatum.

Obijcies, huiusmodi definitione non comprehendi omnem restitutionem: nam cum quis vi, vel clam rem alienam possidet, si à possessione deiectus fuerit, restituitur ea secundum leges, & iura; & tamen ea a dominio, nec ius in re habet. Emptor, qui rei conductæ mercedem reddit, non dicitur restituere, & tamen Venditor, & Locator restituitur, & reponitur in ius, quod prius habebat. Tertio, qui mutuum pecuniam accepit, non dicitur restituere, & tamen eum, à quo accepit, in suo pristino iure constituit. Quarto, Depositarus, Commodatarius, Conductor, & qui precario rem habet, dominum in suum ius reponit, & restituere dicitur, & tamen non reddit iniuste ablatam, sed licite acceptam. Ad hæc omnia respondeo, restituere, ut antea dixi, propriè, & strictè sumptum, idem est, quod iniuste ablatam reddere. At verò in præsentis loco iustus, & iustus accipitur verbum restituendi prout est idem, quod reddere acceptum, siue ablatum; immo prout est idem, quod soluere pretium, siue mercedem, siue pecuniam aliquo iure debitam.

Quo modo possessor bonæ fidei restituere debeat.

CAPVT II

DICENDVM est deinceps, qui sint, qui restituere iure coguntur, vbi explicabitur, quo modo possessor bonæ, aut malæ fidei restituere debeat.

Primo itaque quaeritur, Quâ ratione possessor bonæ fidei restituere ipso iure compellitur? Sciendum est, in præsentis loco possessorem bonæ fidei dici eum, qui bonâ fide putat se dominum esse rei, quam possidet, cum tamen non sit. Unde possessor bonæ fidei rem habet alienam ex aliqua iusta causa, quam Titulum Iurisperiti vocant. Erunt apud Leges sunt Tituli, Pro donato, Pro dote, Pro emptore, Pro herede, Pro soluto, Pro legato, Pro suo, & his similia.

Pro Emptore, Verbi gratia, dicitur possidere, qui rem alienam bonâ fide emit à iure. Pro donato, vel legito possidet, qui rem alienam habet, quam bonâ fide putavit sibi legatam, vel donatam à vero domino rei.

De huiusmodi igitur possessore bonæ fidei, primâ quaestio est apud Iurisperitos, an possessor bonæ fidei fructus naturales faciat suos? De qua quaestione Angelus in verbo *Fructus num. 2.* Similiter eodem verbo num. 20. & verbo *Restitutio, quæst. 7.* Rosella in verbo *Restitutio. 7. num. 19.* Tabienfis in verbo *Fructus, quæst. 2.* Armilla eod. verbo. numer. 2. Conarr. lib. 1. *variarum resolutionum. cap. 3. num. 6.* Glossa in l. *Et ex diverso. ff. de Rei vind.* & alia Glossa in *Institut. de Rerum diuis. §. Si quis à non domino.* Gabriel in 4. *distin. 15. quæst. 3. ar. 3. Proposit. 2.* Panormitanus & alij in cap. *Gravitas de resit. spoliat.*

In hac re Couarruias, & alij putant Veteres Iurisperitos diuina sensisse. Nam Pomponius in l. *Fructus. ff. de Vfur.* sic ait: [Fructus percipiendo vxor, vel vir ex re sibi donata suos facit illos tantum, quos suis operis acquirierit, veluti ferendo: nam si pomum deceperit, vel ex syua ceciderit, non fit eius: sicut nec cuiuslibet bonæ fidei possessoris; quia non ex facto eius is fructus nascitur:] quibus verbis insinuat bonæ fidei possessorem suos non facere fructus naturales, qui ex re ipsa proueniunt; sed tantum eos, qui industriales dicuntur, quos videlicet percipit bonæ fidei possessor industria sua, ex suo facto, & suis operis, & cultura. Idem docet Iulianus in l. *Qui sit. vers. In alieno. ff. de Vfur.* Idem etiam Caius in l. *Pecuniam. ff. De vjuris*, vbi dicit: [In pecuniam fructu etiam factus est, sicut lac, & pilus, & lana. Itaque agni, & hœdi, & vituli, statim pleno iure sunt bonæ fidei possessoris, & fructuarij.] Idem tradit ipse Caius in l. *Acquiritur. vers. De iis autem seruis, & l. Seruis. ff. de Acquirend. rer. dom.* Idem quoque Pomponius in l. *Liber homo. ff. eod. titulum.* ponit tres casus, quos explicat Glossa. Primus est: Possidebas seruum meum bonâ fide: hic seruus emit rem ex re tua, vel opera sua, tibi acquiritur. Secundus, emit rem non ex re tua, nec ex opera tua: mihi acquiritur, nõ tibi. Tertius, Liber homo bonâ fide à te possessore emit rem non ex re, nec ex opera sua: sibi acquirit. Vlpianus *idem in l. Qui bona. ff. de Acquirend. rer. dom.* sic ait: [Qui bonâ fide alieni serui, siue seruis alienis est, siue liber homo, quidquid ex re eius, cui seruit, acquirit, et acquirit, cui bonâ fide seruit. Sed & si quid ex operis suis acquirat, simili modo ei acquirit: nam & opera quodammodo ex re eius, cui seruit, habentur; quia iure ei operas exhibere debet, cui bonâ fide seruit.]

Quibus legibus significatur manifestè, possessorem bonæ fidei sibi acquirere fructus perceptos ex seruo alieno, vel libero homine bonâ fide possessio, si fructus existant, vel ex operis serui, vel ex re, quam gerendam possessor seruo commisit, non tamen facere suos, si fructus sint ex re donata seruo, vel ex hereditate accepta, & acquisita seruo, vel ex alia iusta causa. Et idem de iure videtur Iulianus Imperator *Institut. Per quas personas nob. acquirit. §. Idem placet.*

At contra hos sentire videtur idem Paulus in l. *Bonæ fidei. ff. de Acquir. rerum dom.* vbi sic ait: [Bonæ fidei emptor non dubiè percipiendo fructus ex aliena re, suos interim facit, non tantum eos, qui diligentia, & opera ipsius proueniunt, sed omnes, quia quod ad fructus atinet, loco domini penè est.]

Hanc legum repugnantiam conciliat Glossa in l. *Fructus percipiendo. ff. de Vfur.* Possessor, inquit, bonæ fidei, si habeat titulum, facit fructus suos, tum naturales, etiam non consumptos, tum industriales, & ita interpretatur *Leges Bonæ fidei. ff. de Acquirend. rerum dom.* quæ est Pauli. Si vero non habeat titulum, industriales facit suos, naturales verò quatenus consumpsit, & nondum consumptos, non facit suos: & ita intelligit *legem Fructus. ff. de Vfur.* quæ est Pomponij, & alias Leges Vlpiani, Caij, & Iuliani.

Sic etiam soluit Couarruias lib. 1. *variarum resolu-*